

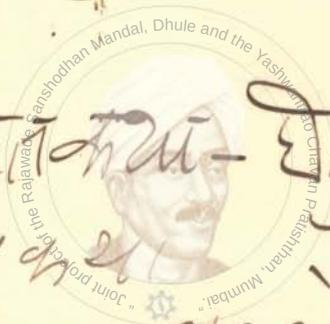
संस्कृत
- १५८६

५२५५

पुराण ३८८३
कथा

आगतकालिका-चतुः

जितमयी ग्रन्थ

११५५

११०१/५.

२४

अथ वृत्तचिंतासभिर्मथप्रारंभः

श्री गणेशाय नमः ॥ श्री मार्तण्डाय नमः ॥ अथ
वृत्तचिंतामणिलिख्यते ॥ अथ कोकिलाव्रतनि
र्णयः ॥ तद्गुलं तु द्विषधं ॥ नित्यं काष्ठं च ॥ अक्
षणिं दशश्रुतेः ॥ नारदीयपुराणे ॥ आषाढी द्वे
यदालिष्टे कोकिलानां व्रतं गृह्यते ॥ न करोति
यदनासीत्याली न वति कानने ॥ रतिश्रुतेऽथ ॥
तत्र फलमित्युक्तं ॥ एकतः सर्वदानानि कोकि
लाव्रतमेकतः ॥ न भवेत्तिसमाना निव्रतं त
स्याधिकं भवेदिति ॥ ऐने ॥ आषाढी पौर्णिमा

2A)

शालु संध्या काले सुपस्थिते ॥ संकल्पयेन्मास
मेवैश्रावणी प्रभृति ह्यहं इति वसिष्ठ वचनेन मा
सासकं प्रतीयते ॥ व्रतकौमुद्यालु ॥ व्रतांगत्वेन
ओषधीभिः स्नानानि द्वात्रिंशद्दिन संख्या उच्यते
॥ केचित्तु सप्तपंचवादिनासकं व्रतमाहुः ॥
पठन्ति च ॥ सप्त रात्रि पंच रात्रिं त्रि रात्रि व्रतमाचरे
त् ॥ तस्या दस्यो मले के स्मिन् न वै ध्वजं श्रियं
तयेति ॥ अविष्टे ॥ सप्त रात्रा दिव्रतनामयानि
कौमुदिकं न्यायेन मासासकं स्तोत्रकान्तीक्यं ॥

॥२॥

(३)

व्रतकौमुद्यातु सप्तपंचदिनात्मकं संकटविषयं
वाराहेवसिष्ठः॥ आषाढे द्वाये दश्यातां तृती
यापापनाशिनी॥ तस्यातिथौ समारम्भयाव
त्रिंशदिनानि च॥ इदं तु पोणिमाया मनारं भप
रं व्रतमिति दीपिकायां उक्तं॥ वस्तुतस्तु मासा
त्मकं व्रतमेव पूर्वोक्तवचनात्॥ आत्रेयस्तु
दिदोषानास्ति॥ ज्यातिर्निबधे॥ अद्भोदये
चकपिले व्रतानां कोविलेतथा॥ सुरासुर
रूपांचमौघदोषानविद्यत॥ मौघदोष

॥२॥

(3A)

स्तु पतंश्चणं सर्व दोष परिहारं परिभाषायां
तं चो निमायां विष्ठादि दोषो न ॥ रक्षा बंधे ऋतु
स्नाने कार्तिक्यां तु रजो सवे ॥ देवी पूजा सु सर्व सु
विष्टि दोषो न विद्यते इति ॥ सर्व हो मा दिक् कार्ये ॥
द्रा दोषो न विद्यते इति मरीचोक्तं ॥ सा चो निमा
सी माया न व्यापिनी गाद्या ॥ आषाढी चो निमा
यां तु संध्या काले ह्युपस्थिते इति पूर्वोक्तं वशिष्ठ
वचनात् ॥ हे माद्रौ भविष्ये चैव ॥ दिन द्वये तस्यासौ
अग्रासौ च उदये व्यापिनी गाद्या भविष्ये वशिष्ठः ॥

३॥

(क)

ध्विष

पुरुषभ्यो हिते काले दंतधावन पूर्वकं ॥ नद्यां गच्छा
य वा वाप्यंत गगे गिरिनिर्गरे ॥ स्नात्वा ध्यात्वा रविं
संध्यां तर्पयिष्यापि सस्तनः ॥ पतिशुश्रुषणं च वप्र
सन्नाभवको किलेति व्रतकौ मुद्यां मेवं ॥ तर्पणं तु पु
रुषेयं ॥ अपुत्रविधवा विषयश्च ॥ विधुवानां तु व्र
तग्रहणाभाव उत्तः ॥ भार्यापत्यौ मृते नैव व्रतादीना
चरेत्तदेति कात्यायनोक्तः ॥ तत्काम्यविषयमिदं तु
नित्यं ॥ व्याली भवति काननेति पूर्वोक्तवचनैः ॥ इज
सि प्राप्ते तु भर्ता पुत्रः पुरोधसादिनाकारयेदिति

३॥

(48)

व

कानने इति पूर्वोक्तवचनैः ॥ रजसि प्राप्ते तु भक्तौ
पुनः पुरोधसादिनाकारयेदिति व्रतपरिभाषाया
मेतत्सर्वं पूर्णमुक्तं ॥ अथोपपन्ननिर्णयः ॥ न विद्य
नारदः ॥ श्रावणे मासि संप्राप्ते शुक्लपक्षे विशेषतः ॥
द्वितीया मेक भक्तं तु दत्तधावन पूर्वकं मिति ॥ दि
तीयानामयस्मिन्दिने अष्टमिनासने कर्त्तव्यं तस्य
पूर्वदिने एक भक्तं दत्तधावनं च कर्त्तव्यमियर्थः ॥
तदिने मूर्तिमिद्युतं पूर्ववत्तथा उपवासजेपजाग
रणं च हस्त्या ॥ शक्तिं विना शिवो नार्थो नार्थः ॥

त्रिः शिवं विना ॥ ह्योरे कस्य रूपसा दर्चने युगप
 लयोरिति भविष्य नारदः ॥ तथा च ॥ अहं को नित
 रूपेण भविष्यामि च या सह तिरिश्चर वचुना त्
 मूर्तिमिथुनेन पस्तु अं भू भू वः स्वः ॥ ॐ को नित
 येन मः ॥ इति सहस्रत्रय सारव्याख्ये मिः कारये
 स्मात्सरदिने होमः ॥ वत को मुद्यां वशिष्ठः ॥ अष्ट
 तैरशं तं हृत्वा दुर्गा मंत्रे न्यवेदि कैः ॥ को नित
 लये ब्रह्म न्याहृतीनां रातत्रयमिति ॥ दुर्गा मंत्रे
 जातिवेदसरयादि ॥ न्याहृतीनां रातत्रयं व्याह

(5A)

ति पूर्वकं कोकिलानाम्नाशतत्रय होमप्रियर्थः ॥
सर्वं विसर्जनांतवृत्त्या ॥ व्रतांगत्वेन देवी विसर्ज
नंतु मांसांतेच ॥ केचिप्रमदितमेव पूजांगत्वेन
विसर्जनमाहः ॥ तत्र तत्र पश्यन् पूजाविषयं व्र
तदर्पणं ॥ वलंतैव सैव हीनं घृत्तं नंदनं वनं ॥
इत्युच्चार्य ततः पश्चाद्गुरुं प्रतिवेशयेदिति वा
साहेव शिष्टवचनात् ॥ विस्तारस्तु व्रतकौमुद्या
स्तु यैः दिक् ॥ इति व्रतचिंतामणौ कोकिलव्रत
निर्णयः ॥ अथ भावणशुद्धयतु इत्येव मनो

॥५॥

(६)

विनायकव्रतनिर्णयः॥ व्रतरूपज्ञेन व्यासः॥ आ
वणे चतुर्दशान्तिथौ शुक्ले नक्षत्रे ॥ विनायक
व्रतं तत्र कार्यं चैव नरोत्तम ॥ सामध्याह्न्यापि नी
गाद्यास्त्रादेः ॥ तैलाभ्यंगश्च मध्याह्नरति ॥ मध्या
ह्ने लैलाभ्यंगान्तरे पूजा कार्या ॥ दिनद्वये मध्या
ह्ने व्यापि च परा ॥ शुक्लपक्षे ष्ठी चैव शुक्लपक्षे
चतुर्दशी ॥ पूर्वविद्वान्कर्तव्या कर्तव्या परं संयु
ता ॥ इदं तु व्रतमेकविंशदिना मकं ॥ दिनेषु चैक
विंशेषु व्रतकार्यं नरोत्तम इति स्वरूपं च नोत्त

॥५॥

(6A)

आवणमुकुचतुर्दशीमारभ्यभाद्रपदमुकुचतु
र्थापयन्तेऽर्चयन्॥सापिचतुर्थीमध्याह्न्यापिनीगा
द्याएकविंशदिनस्यकासरद्विविचार्यपूर्वपरावा
कायादिनद्वयेपिमध्याह्नाभोजयेवमितिवयं
मः॥पूर्वमुदाहृतस्यादेवचनानि॥इतिव्रतवि
नामणामनोविनायकव्रतनिर्णयः॥अथआव
णअमावास्यायांरूपमपूजनं॥सासायांक्या
पिनीगाद्यावाग्न्यसमुच्चयेनारदः॥आवणस्या
यमावास्यांरूपमापूजयेदित्थं॥सायाह्नेयदि

(७)

काघटिकातुर्यगोप्रचाशेयसंभवेत् ॥ वृत्तको
 मुद्यातुप्रदोषव्यापिनीमाह ॥ आवर्णीचोर्णिम
 आस्याप्रदोषपूजयेत्तु ॥ चोर्णिमात्मारभ्यामा
 पयंतंरयंतुपूजापंचदशदिनासका ॥ प्रीतिः
 पंचदशाहानिभोजनंभवनेसम ॥ चोर्णिमायां
 तुनिमंत्रणमेव ॥ भोजनंतुप्रतिपदादारभ्यप्रतिदि
 नैवषभानांतुमंत्रणंविस्तर्जनेतुवचनात् ॥ प्रति
 दिनकार्यं ॥ सायाह्नव्यापिनीप्रदोषव्यापिनीपूर्वा
 स्तवचनानिपंचदशविषयाणि ॥ नतुएकदिनवि

(7A)

पये ॥ एक दिन पहे तु अमा वास्या या वष भ पूजा
काया सो मध्याह्न व्यापिनी ॥ गोमिहः ॥ अशक्तस्य
तु केल्य सर्व मेका हि वं स्मृतं ॥ प्रातर्निमित्त मध्या
ह्ने भोजयेत्सुहृ गो वषात् ॥ प्रोष्ठपया ममायां तु सर्व
मेव हि कारयेत् ॥ ततो मध्याह्न वेलायां रसे रिसा
पये वषात् ॥ दिनद्वये मध्याह्न व्यापिते अत्र व्यापिते
वापरा ॥ वषभा भावान् ललितो मयाः कायाः ॥ न
दिपुराणे सुमंतु ॥ यस्य न स्युर्बली बद्धाः सकृद्यो
न्ये नमयादिकात् ॥ तत्रैव पूजा ये ह्यध्यात्मार्थे ॥

पानुलेपनैः॥ संख्या माह॥ नवसप्त पंचत्री
 रेवं वापि निमंत्रयेदिति दिक्॥ भाद्रपद शुक्ल प्रति
 पदिसा याह्यापिन्याग्रहपीठानि सा सार्धं भांड
 भेदन कर्म लदुत्तं ब्रह्म पुराणे॥ शुद्धे भाद्रपद मा
 सि प्रति पक्षे शुक्ल तिथिः॥ कर्त्तव्या बलिभिः पूजा
 गृह रक्षण हेतवे॥ सन्मुखी तिथिः सा याह्यापि
 नीदी नद्वये सद्ये परा॥ तथा च॥ भद्रायां यदि कुर्वी
 त देश भंगो भवेद्भूतं॥ राजो निष्ठं भवेत्तत्र दुर्भिक्षं
 नात्र संशय इति पुराणं तस्मात्॥ यदा भाद्रपद म

(81)

लमासो भवति तदोत्तरमासि कार्यं ॥ मलमासे यदा कु
र्याद्गोत्रभेदेन कर्म यत् ॥ दुर्गि क्षैराज्यनाशाय प्रविष्ट
तिन संशय इति अन्यद्वैतरमस्ति विस्तरभीतेना
प्यते ॥ एतद्वयं दक्षिणदेशे प्रसिद्धं ॥ तद्दिने कुर्यात्
सौम्ययुगो मः ज्योतिः शालेना दृष्टः ॥ होतुं यनपरा काभै
गभाउका प्रेतसंहरणमेव ॥ फौलौ ॥ तस्य रेहनि क
रीति मृत्युदासव कर्म मने पुवजितेति ॥ प्रेतसं
हरणं देशाधिपमृते देशपरं ग्रामाधिपमृते ग्रा
मपरमिति ब्रह्मः ॥ इति ब्रतचितामणौ वषभभृज

॥८॥

(९)

ननि०॥ अथ ऋषयः कुरु सप्तमी अमुक्ता भर्तृपत्नी॥ रण
सा पूर्वापरा वा ग्राह्या ता गार्जुनी ये॥ सप्तमी पूर्ववि
द्वैवव्रतेषु सकलेषु च॥ अभावे पूर्वविद्वायाः परवि
द्वा प्रशस्यते॥ पूर्वदिने सा या कृभावे परे वा॥ पैटीन
सिः॥ पंचमी सप्तमी चैव दशमी च त्रयोदशी॥ प्रतिपन्न
वमी चैव कर्त्तव्याः समुख्येति धिः॥ यो व्रतः॥ विव्रतः॥ व्यासः॥
धिः शुक्लव्यासमुख्येति॥ समुख्ये सा या कृया पिनी॥ दि
नद्वये सत्ते आचि गयेन निर्णयः॥ रति अमुक्ता भरण
व्रतनिर्णयः॥ अथ विष्णु पंचव्रतनिर्णयः॥ तथ

॥८॥

(११)

भाद्रपदशुक्लश्रवणयुतायां द्वादश्यां मार्गशीर्षशुक्लपक्षे
श्रवणेवारं ज्ञानीयं ॥ तदाहमविष्टो ॥ प्रोक्ष्य पद्याक्षिते पक्षे
द्वादश्यां श्रवणं यदि ॥ तदाहमविष्टं कार्यं मार्गशीर्षे यवा
नृपेति ॥ इदं तु व्रतं द्वादशमासात्मकं ॥ तन्मध्ये प्रतिमासं चो
पवासः कार्यः ॥ तथा भविष्ये कामदेवः ॥ एकादशी द्वयं मासे
श्रवणं पौर्णिमा तथा ॥ दर्शनं च पूजयेद्भक्त्या वर्षमेकं रघुक्षेत्रे
ति पूजयेदुपवसेत् ॥ अत्रैकादशी निर्णयस्तु पूर्वोक्तमेव ॥
अथ श्रवणं ॥ तद्व्यमथ्याह द्वादशी सहितं ग्राह्यं ॥ स्मृतिर
नावल्या ॥ नमस्य द्वादशी शुक्लमाद्यमासे च कालगुणः ॥ म

॥९॥

(१०)

वा

ध्यातव्यापिनीश्रोणाउभौमध्यंदिनेरवौ॥यत्तुमध्याह्नासु
र्वेनक्षत्राभावेउपवासलोपःकुर्वन्तिपठन्तिच॥उभयव्या
सिचैदस्तीतिथिनक्षत्रसंयुता॥आमध्याह्नेवेदस्तिभुज्यतेत्ता
त्रैवपारणमितिस्मृतिरुक्तवत्यालदसत्॥इदंतुद्वादशी
पारणाविषयं॥नतुपंचकव्रतोपवासविषयं॥तदुक्तं
माद्रौभविष्ये॥तिथिनक्षत्रसंयोगेद्युपवासोयंभवेत्॥हा
पारणंतुनकर्तव्यंयावनैऋत्यसंक्षयइति॥माघेवृष
येतुदश्याश्रवणंतुयहाभवेत्॥तदोपोष्यंनकर्तव्यंरुद्रा
तुनरक्षेत्रजेरुद्रितिवचनादुक्तंलोपंकुर्वन्तिनतदि

॥९॥

थं ॥ उपवासः पंचविधः ॥ इति वृत्तपाठनारदवचनवि
 रोधात् ॥ यद्दोषोऽंनमआहारइत्यर्थः ॥ अथ केवलानक्ष
 त्रनिर्णयः ॥ तच्च मध्याह्न्यापि निग्राह्यं सति रत्नावल्या
 उदयव्यापिनीदरीचौर्णमासीतुयामिका ॥ मध्याह्न्यापि
 नीओणाउपोथाविष्टुतसरेरिति ॥ दिनद्वये मध्याह्न्या
 पित्तेपरैव ॥ तदन्यथापूर्वैव ॥ तदुक्तं ॥ एकोनषष्ठिद्यदि
 कान्तयस्त्रिंशत्सलाधिका ॥ श्रवणः पौर्णिमासीचनोपो
 थाविष्टुतसरे ॥ नोपोथानिषेधस्तु परदिनश्रवण
 सत्तेत्येव ॥ अन्यथा पूर्वदिन एव ॥ श्रवणं दिनद्वयेस्तु

॥१०॥

॥॥

येदयस्पर्शेदिनद्वयेपिउपवासो नकार्यइति केचिद्वदं
ति॥ अथ णं उदयद्वंद्वस्पर्शिनी भवता यदि ॥ पूर्वेद्युवा
परेद्युवा नैवोपोष्याथ हानिदेति तं न इदं तु परिप्रो
षायां निर्णितं च तत् ॥ उपवासलोपेतु प्रायश्चित्तविधा
नाथ ॥ हेमाद्रादि सर्वग्रंथ विरोधाच्चोपेक्षणीयं ॥ ब्र
ह्मसमुच्चयेनारहः ॥ उपवासः पंचविधो मासे मासे प्रो
चकारयेत् ॥ प्रमादात्तद्विलोपे चैतदौचित्यवधः फलं ॥
देवतं तु भविष्ये ॥ एकादशी द्वयं चैव अवणे विष्णुदेव
तं ॥ पौर्णमास्यां शशी चैव दशैर्विष्णुः सनातन इति

॥१०॥

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com